

DATUL OILOR DIN ȚARA HAȚEGULUI ÎN VEACUL AL XV-LEA ȘI LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XVI-LEA

IOAN AUREL POP

Datul oilor (*quingagesima ovium*), cu toate variantele sale de nume sub care apare în documente, se înscrie în lungul șir de obligații caracteristice lumii medievale în regatul Ungariei. Inițial, *quingagesima* era o obligație în natură și consta în mod obișnuit din perceperea unei oi cu miel din cincizeci de oi, de unde și denumirea păstrată de izvoare. Beneficiarul acestei dări era la origine exclusiv suveranul maghiar, fapt care înscrie această obligație între veniturile regale, deosebite de cele ale nobilimii laice și eclesiastice. Cincizecimea se da cu regularitate, la cicluri fixe între Paști și Rusalii, în timpul pregătirii turmelor pentru vârat¹. Documentele îi pomenesc uneori și pe stringătorii datului oilor, numiți *quingagesimatores*. Important este faptul că datul oilor era pretins numai românilor, fiind o dare specific românească și anume a acelor români care se îndeletniceau în mod deosebit cu creșterea oilor². De aceea, această dare e consemnată adesea documentar sub forma de *quingagesima Valachorum*. Și pentru că majoritatea românilor din Ungaria trăiau grupați în Transilvania, cincizecimea oilor apare ca dare specifică a Transilvaniei, așa cum *mardurina* sau *marturina* (darea pieilor de jder) e caracteristică Slavoniei³. De altfel, izvoarele relevă în chip explicit acest lucru. Astfel, în 1439, regele Albert hotărăște să se ia *lucrum camerae* obișnuit din Ungaria, *quingagesima* obișnuită din Transilvania și *mardurina* obișnuită din Slavonia după vechiul obicei, adică așa cum se lua acesta și pe vremea regelui Ludovic I⁴. Hotărârea este întărită în 1492: să se perceapă *lucrum camerae* din Ungaria, cincizecimea din Transilvania și *mardurina* din Slavonia după felul obișnuit *an antiquo*, în timpul regilor Sigismund de Luxemburg și Albert⁵. Dar situația social-economică și administrativ-juridică a Transilvaniei face ca și în cadrul ei să existe mai multe situații legate de perceperea datului oilor. Astfel, darea se

1. Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ediția a II-a, Cluj, 1972, p. 414, nota nr. 355.

2. Z. Păclișanu, *Quingagesima Valachorum*, în „Cultura creștină”, 1920, an. IX, nr. 3, p. 86 ; Al. Doboși, *Datul oilor (Quingagesima ovium). Un capitol din istoria economică a românilor din Transilvania*, București, 1937, p. 4 ; D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. I, București, 1967, p. 289 ; I. Pataki, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea. Studiu și documente*, București, 1973, p. LVI.

3. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 13, 50.

4. Hurmuzaki—Densușianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I, partea a 2-a, București, 1890, p. 656—657 (în continuare Hurmuzaki).

5. *Corpus Juris Hungarici*, vol. I (1000—1526), Budapesta, 1899, p. 496.

preleva, de regulă, de la românii supuși (iobagi) pe domeniile nobiliare laice și bisericești și de la cei de pe domeniile cetăților. Prin urmare, românii de pe *fundus regius*, nefiind iobagi și avînd aceleași drepturi și sarcini ca sașii, nu trebuiau s-o plătească ⁶. De altfel, regele Vladislav II, în 1493, arată clar că românii de pe „pămîntul crăiesc” erau scutiți de a plăti cincizecimea, scutire pe care o recunoscuse cu mulți ani înainte și Matia Corvinul ⁷. De asemenea, și preoții erau scutiți de plata datului oilor ⁸.

Toate cele prezentate mai sus reflectă situația ideală, statornicită în norme generale și inițiale, dar sub aspect real, faptele îmbracă o varietate de forme, din care multe reprezintă excepții de la regulă. Cea dintîi cauză a acestei situații este chiar evoluția societății între secolele XIII (de cînd avem primele mărturii documentare despre datul oilor în Transilvania) și XVI la început (cînd se oprește cercetarea noastră). Or, evoluția, în orice domeniu, înseamnă și schimbare, adaptare, înnoire etc. În general, toate datele inițiale obișnuite în problema cincizecimii oilor s-au schimbat de-a lungul timpului, cu excepția uneia: darea a rămas exclusiv românească, a fost pretinsă numai românilor și a rămas o obligație specifică a Transilvaniei, marcînd prin însăși existența sa, prin cuantum și răspîndire caracterul etnic predominant al voievodatului și apoi al principatului. Datele originare ale problemei au evoluat însă în mai multe direcții: pretinsă la început în natură, darea se va răsкупăra cu bani, chiar dacă se colecta în natură, se vindea cel mai adesea pe loc. Uneori o răsкупărau tocmai stăpîinii iobagilor ⁹. În ceea ce privește cuantumul oilor lucrurile sînt destul de neclare înainte de veacul al XVI-lea, dar este cert că regula de a da din 50 de oi o oaie cu miel (și o mioară adesea) nu s-a aplicat peste tot întocmai. De asemenea, în ciuda tradiției, darea aceasta nu s-a perceput numai din oi; sub numele de *quingagesima* s-au prelevat în unele locuri și porci, stupi ¹⁰ etc. Nici beneficiarul acestei importante obligații n-a rămas exclusiv regele; încă din veacul XIII se știe că o parte din ea (anume o zecime) revenea oficial arhiepiscopului de Strigoniu ¹¹. Dar nobilii, însărcinați la început cu strîngerea dării, uzurpau de multe ori și din partea arhiepiscopului și din cea regală. Cu vremea, nobilii laici și eclesiastici puteau beneficia și legal de cincizecime prin dăruirile făcute de suveran sau prin arendări ¹². Ajunsă pe mîini feudale, *quingagesima* avea să se apropie treptat de alte daturi sau de dijme ¹³. Pe aceeași linie a excepțiilor de la regulă se înscrie și perceperea datului oilor în unele sate românești de pe *fundus regius*. Cauza este fie abuzul funcționarilor sași, fie preferința unor locuitori de a plăti *quingagesima* în locul contribuției la darea Sf. Martin ¹⁴. Cnezii au fost probabil la în-

6. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 72—81 (capitolul *Quingagesima pe pămîntul crăiesc*).

7. *Ibidem*, p. 72—73.

8. Z. Păclișanu, *op. cit.*, p. 90.

9. D. Prodan, *op. cit.*, p. 73.

10. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 22—25.

11. *Ibidem*, p. 35.

12. *Ibidem*, p. 37—44.

13. D. Prodan, *op. cit.*, p. 289.

14. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 73—74.

ceput scutiți de datul oilor (deși e posibil ca înainte de stăpînirea străină să fi perceput ei înșiși darea, pentru sine ori pentru alți stăpîni vremelnici) ca și preoții, dar, cu vremea, vor da și ei în contul acestei obligații sume mici de bani, piei, cașuri, lînă sau produse din lînă, atunci cînd nu li se pretindea darea integral¹⁵.

Datele bine circumscrise legate de comitatul Hunedoara și de districtul Hațeg în special, în problema datului oilor, lipsesc aproape cu desăvîrșire înainte de veacul XV. Explicația în ce privește Țara Hațegului este ușor de găsit : o lume cnezială puternică și compactă, rezistentă la imixtiunile din afară, aflată în raporturi tradiționale cu statul sud carpatic a fost capabilă vreme îndelungată să împiedice stăpînirea străină directă și, mai tîrziu, s-o mențină în multe privințe, la nivelul superficial¹⁶. De aceea, după o pomenire indirectă în diploma ioanită, prin care venitul Țării Hațegului rămîne în întregime regelui⁷¹, nefiind dăruit nici măcar parțial amintiiților cavaleri, cum s-a întîmplat cu veniturile altor țări românești, *quingagesima* în Hațeg mai apare în chip explicit și concret abia la începutul veacului XV. În acest veac însă, datul oilor e adesea pomenit în raport cu Țara Hațegului, fiindcă ea se menținuse, ca și Maramureșul, aproape integral românească și fiindcă nobilimea era în cvasitotalitate de origine cnezială. Astfel, în 1404, voievozii Transilvaniei, Ioan Tamási și Iacob Lackfi, scutesc pe nobilii Mușină (*Musyna*) și Ioan, fii cneazului Stoian de Lunca Cernii (*Nyres*) de plata unor obligații cum erau *censum kenezatus ipsorum* („censul cnezatului lor”), datorat cetății Hațegului, *datum argenti* și *quingagesimam*, care trebuiau date regelui, după obiceiul celorlalți cnezi (*more ceterorum kenezorum*), pentru posesiunea Răchitova (*Rekethye*) și porțiunea din Densuș¹⁸. Documentul relevă o scutire de cincizecime în familia unor cnezi înobilizați. Scutirea, precizată clar pentru moșiile pomenite, poate să însemne indirect o dăruire, adică rămînerea respectivelor obligații pe seama nobililor Mușină și Ioan, în locul perceperii lor de către rege, respectiv cetatea Hațegului. Situația reflectată în document nu indică obligația directă a cnezilor de a plăti datul oilor și celelalte obligații. Expresia *more ceterorum kenezorum* trebuie înțeleasă în sensul că acești cnezi, stăpînitori de moșii, percepeau respectivele obligații de la supușii lor direcți pentru rege și alți beneficiari. Înobilizarea întărește statutul de stăpîni feudali al cnezilor după normele de tip apusean, iar scutirea îi readuce pe aceștia în situația de a fi iarăși singurii beneficiari ai obligațiilor datorate de supușii moșiilor Răchitova și Densuș.

O scutire cu originea tot în 1404, de pe vremea acelorăși voievozi,

15. *Ibidem*, p. 58—59.

16. Despre Țara Hațegului, înainte de veacul al XVI-lea, vezi M. Holban, **Deposdări și judecări pe Hațeg pe vremea Angevinilor** în „Studii. Revistă de istorie”, 1960, XIII, nr. 5 ; R. Popa, **Structures socio-politiques roumaines au sud de la Transylvanie aux commencentements du Moyen Age**, în „Revue roumaine d'histoire”, 1975, XIV, nr. 2 ; Ioan A. Pop. **Mărturiile documentare privind adunările cneziale ca instituții românești din Transilvania în veacurile XIV—XV**, în „Revista de istorie”, 1981, tom. 34, nr. 11 ș.a.

17. **Documenta Romaniae Historica**, D. Relații între Țările Române, vol. I (1222—1456), București, 1977, p. 22, 25.

18. Mályusz E., **Zsigmondkori oklevéltár**, vol. II, partea 1, Budapesta, 1956, p. 344, nr. 2933 (regist), Transumpt în actul lui Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, dat la Tirnavia, în 25 august 1404 și aflat în Arhivele Naț. Maghiare, arh. fam. Mara, Dl. 74659.

Ioan Tamási și Iacob Lackfy, e cuprinsă într-un document dat la Hațeg, în 13 martie 1428, de către voievodul Transilvaniei, Ladislau Csáki¹⁹. Prin acest document, Ladislau Csáki recunoaște scutirea lui Dionisie, fiul lui Stanchul (*Stanchul*) și a lui Berivoi (*Berwoy*), fiul lui Tatul (Thathul), de censul cnezial pentru o treime din cnezatul Ostrov (*Ostrow*). Actul subliniază că scutirea s-a făcut prin exceptarea *quingagesime*. Beneficiarii acestei înlesniri din 1404²⁰, reflectați atunci grafic destul de prolix, poate printr-o greșeală a scribului din 1428 („pro fidelibus et gratuitis serviciis providi viri Sthanchul et filiorum Tatul, keneziorum de Ostrow“) vor mai pretinde și vor obține între timp și alte două confirmări, una emisă la Deva în 27 septembrie 1412 de voievodul Știber, cealaltă tot la Deva în 7 iunie 1416 de voievodul Nicolae Csáki. Toate aceste documente (din 1404, 1412 și 1416) sînt cuprinse în actul cadru din 1428. Prin ele deci, în ciuda scutirii de censul cnezial, familia din Ostrov trebuie să asigure mai departe datul oilor în contul suveranului. Această obligație trebuie să fie apăsător destul de greu pe umerii plătitorilor săi direcți, din moment ce țărani răsculați la Bobilna în 1437 au cerut regelui ușurarea ei²¹. Ușurarea ar fi însemnat desigur micșorarea pentru țărani în raport cu scutirile, care, cel mai adesea, marcau trecerea cincizecimii de pe seama regelui pe seama stăpînitorilor de pămînt. Numeroasele scutiri de la începutul veacului XV au însemnat tot atîtea avantaje în contul cnezilor și ele trebuie încadrate în politica de centralizare a regelui Sigismund de Luxemburg, care, mai ales după răzvrătirea marii nobilimi maghiare din 1403, se va sprijini pe orașenime, mica nobilime, cnezi etc.²². Cnezii căutau asemenea protecție pentru a contracara tendințele marii nobilimi de uzurpare a vechilor lor drepturi (după *ius cadachicum* și *ius keneziale*) de stăpînire asupra satelor, pentru recunoașterea lor prin acte scrise ca stăpîni în cnezatele lor și, mai tîrziu, pentru accederea la statutul nobiliar. De asemenea, o putere centrală statornică putea asigura și o apărare eficientă împotriva pericolului turcesc, care amenința tot mai serios părțile sudice ale voievodatului. În schimbul atitudinii promonarhice, cnezii s-au bucurat de multe din avantajele pe care le așteptau, între ele aflîndu-se desigur și scutirea satelor lor de datul oilor. Relația pare să fie destul de directă dacă observăm că în anul imediat următor înfrîngerii răzvrătirii baronilor (din 1403) — cînd regele s-a sprijinit concret și pe cnezii hațegului²³ — mai multe acte vin să scutească de obligații pe unii din acești cnezi.

În seria acestor scutiri, alături de moșile Răchitova, Densuș, Ostrov, poate fi așezată și posesiunea Rîu de Mori a familiei Cîndea, din moment ce la 1436 (tot în vremea domniei lui Sigismund de Luxemburg), voievozii

19. Biblioteca Centrală Universitară, Cluj-Napoca, colecții speciale, colecția Mike Imre, ms. nr. 63.

20. Regest în Mályusz E., *op. cit.*, p. 364, nr. 3098.

21. D. Prodan, *op. cit.*, p. 4—5.

22. K.G. Gündisch, *Cnezii români din Transilvania și politica de centralizare a regelui Sigismund de Luxemburg*, în vol. „Ștefan Mateș la 85 de ani“, Cluj-Napoca, 1977, p. 235.

23. *Ibidem*.

Transilvaniei, Ladislau Csáki și Iacob Lackfi²⁴, confirmă o mai veche scutire de *quingagesima*, legată de această din urmă stăpînire²⁵.

În 1447, Iancu de Hunedoara, guvernatorul Ungariei, care a găsit și el în cnezimea și nobilimea românească un important sprijin²⁶, scutește pe Barbu Lelu (*Barb Leel*) de Rîu Bărbat de plata datului oilor pentru satul respectiv²⁷. La 1451, același Iancu de Hunedoara lasă nobilului Ioan Cîdea din Rîu de Mori și fiilor săi, Ladislau și Cîdreș, toate veniturile din cincizecime datorate regelui, voievodului Transilvaniei și arhiepiscopului de Strigoniu de pe moșiile sau părțile de moșie din Rîu de Mori, Unciuc, Sinpetru, Galați și Rea²⁸. Precum se vede, pentru Rîu de Mori este confirmată din 1436. Arhiepiscopul de Strigoniu avea dreptul la a zecea parte din datul oilor încă din 1263, de pe vremea regelui Bela al IV-lea²⁹.

Numeroasele dăruiri, arendări și uzurpări de cincizecime și de alte venituri regale (la 1446, arhiepiscopul de Strigoniu se plîngea de dese uzurpări, de greutățile făcute de nobili *quingagesimatorilor* și amenința excomunicarea³⁰) au făcut ca în 1458 să se hotărască redarea în minile suveranului a tuturor veniturilor — inclusiv a datului oilor — ce țineau din vechime de coroana regală și care au fost înstrăinate pe nedrept după moartea regelui Albert³¹, adică după 1439. Măsura s-a dovedit superflună, neeficace, fiindcă peste trei ani, adică în 1461, s-a făcut cea mai însemnată arendă de cincizecime cunoscută pînă atunci; măsura a fost luată de regele Matia Corvinul în beneficiul nobililor Ioan și Sebastian de Rozgony, care au primit dreptul de a strînge darea din șase comitate transilvănene, anume: Alba, Tirnava, Turda, Cluj, Dăbica și Solnocul Interior³². Un singur comitat lipsește din acest șir — comitatul Hunedoara (cu Țara Hațegului), păstrat probabil pe seama regelui, deoarece de aici se încasau cele mai mari venituri din *quingagesima*³³, (chiar dacă o parte din ele erau și aici dăruite stăpînitorilor locali). De asemenea, la numai un an de la măsurile restrictive din 1458, regele Matia scutește iarăși, pe același Ioan Cîdea de Rîu de Mori și pe fiii săi, Ladislau și Ioan Cîdreș, de plata cincizecimii³⁴. Scutirea este confirmată în 1464 pentru Ioan Cîdreș de Rîu de Mori³⁵. Șirul numeros de avantaje pe seama datului oilor și pe seama altor obligații acordate Cîdeștilor de

24. În 1436 Iacob Lackfi nu mai era voievod al Transilvaniei, în locul său aflîndu-se după 20 aprilie 1436, Petru Cseh. cf. *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, București, 1936, p. 504.

25. Originalul s-a aflat în vechea arhivă a familiei Kendeffy, nr. 102. Regest la Arh. statului Cluj-Napoca, în Inventarul arhivei fam. Kendeffy, fond Kendeffy, pachet nr. 2.

26. Vezi Șt. Pascu, *Rolul cnezilor din Transilvania în lupta antiotomană a lui Iancu de Hunedoara*, în „Studii și cercetări de istorie”, 1957, VIII, nr. 1—4.

27. Originalul în vechea arhivă Kendeffy, nr. 68. Regest la Arh. st. Cluj-Napoca, inventar arh. fam. Kendeffy, fond Kendeffy, pachet nr. 2.

28. Sölyom—Fekete F., *Vázlatok*, în „A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve”, 1884, vol. II, p. 35—36; Hurmuzaki, II/2, București, 1891, p. 8—9.

29. Z. Păclișanu, *op. cit.*, p. 92.

30. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 35.

31. D. Prodan, *op. cit.*, p. 73.

32. Z. Păclișanu, *Un registru al quingagesimei din 1461*, în vol. „Fraților Alexandru și Ion Lapedatu la împlinirea vârstei de 60 de ani”, București, 1936, p. 595—603.

33. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 42.

34. Originalul în vechea arhivă Kendeffy, nr. 61. Regest la Arh. st. Cluj-Napoca, inventar, arh. fam. Kendeffy, fond Kendeffy, pachet nr. 2.

35. Idem, nr. 69. Regest.

voievozi și suverani de-a lungul veacului al XV-lea probează statutul preeminent de cea mai puternică familie nobiliară (de origine cnezială) deținut de aceștia în epocă în Țara Hațegului, Dar, cum s-a văzut și mai sus, nu numai Cindeștii s-au bucurat de asemenea bunăvoință regală. În 1466 tot Matia Corvinul, luând în considerare fidelitatea și credincioasele servicii făcute de nobilii Ladislau și Sandrin de Cinciș (*Cholnok*), de Dan și Ioan, tot de Cinciș, de Nicolae *Supra* de Lingina (*Lengene*) și de Dragotă, Mihai și Dumitru de Silvas (*Zylvasi*) — frați condvizionali cu amintii Ladislau și Sandrin — le dăruiește cincizecimea regală pentru posesiunile și părțile de posesiune Cinciș, Silvasu de Sus și Lingina³⁶.

Cea mai importantă scutire de cincizecime în Țara Hațegului s-a petrecut însă la 1494, în vremea regelui Vladislav al II-lea. Acesta, la cererea tuturor nobililor și românilor din districtul Hațeg (*pro parte universorum nobilium et Walachorum districtus Haczak*), ținând seamă de credința și serviciile lor în apărarea regatului contra turcilor (*...defensionem huius regni contra Turcos*), îi scutește pe aceștia de plata celor două sute de oi (*ducentas oves*) datorate în chip de cincizecime, cu condiția ca totuși respectivii să presteze mai departe, după vechiul obicei, cele șaiszeci de mărci de argint (*illas sexaginta marcas argenti*), pe care le datorau fiscului regal tot în contul datului oilor. Drept urmare, suveranul poruncește ferm voievozilor, vicevoievozilor și perceptorilor de *quinguesimă* ca de atunci înainte să nu ceară și să nu strângă de la nobilii și românii districtului Hațeg mai mult decât cele șaiszeci de mărci în locul cincizecimii (*non amplius quam predictas sexaginta marcas argenti exigere et extorquere*)³⁷. Faptul că așa s-a întâmplat e dovedit de un alt izvor contemporan și anume de registrul despre veniturile regale pe anul 1494, făcut de Sigismund, episcop de Vác, de unde rezultă că cele șaiszeci de mărci de argint erau răscumpărate de hațegani cu 330 de florini : „It. pertinentia Harthrasz [Hațeg — n.n.] loco quinguesima tenentur dare marcas argenti sexaginta loco cuius vel redemptionis argenti dederunt fl. 330”³⁸. Documentul emis de regele Vladislav, la 1494, are o semnificație aparte. Elaborat la cererea *universorum nobilium et Walachorum districtus Haczak*, el mărturisește din acest punct de vedere ecouri tîrzii ale tradiției comunității cneziale, concretizată în adunări ale cnezilor atît de active, pînă la începutul veacului al XV-lea, în Țara Hațegului³⁹. Puternicii cnezi de odinioară deveniseră însă în mare parte nobili, iar comunitatea activă și statornică de altădată se transformase în acord cu tiparele feudale de model apusean. De asemenea, documentul este o dovadă a seriosului efort antiotoman în care s-au angajat cnezimea și nobilimea românească de-a lungul secolului al XV-lea, mai ales în timpul

36. Kemény J., *Appendix Diplomatarii Transylvaniei*, vol. 6 (1450—1474), f. 166 r. (vol. manuscris se află la Bibl. Acad. R.S.R., Cluj-Napoca, cota provizorie A 136) ; Hurmuzaki, II/2, p. 170.

37. Sólyom-Fekete F., *op. cit.*, p. 36—37 ; Hurmuzaki, II/2, p. 358 ; Orig. în vechea arh. Kenedy, nr. 120. Regest.

38. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 44—45.

39. Ioan A. Pop, *op. cit.*, *passim*.

expedițiilor turcești din 1420, 1433, din epoca lui Iancu de Hunedoara⁴⁰ etc. Regele face scutirea de *quinquagesimă* pentru un motiv clar exprimat : „apărarea acestui regat împotriva turcilor” apărare asigurată și de „nobili și românii din districtul Hațeg”. În al treilea rând, beneficiarii actului, în ciuda disocierii făcute între nobili și români, erau, conform ultimelor cercetări, aproape în exclusivitate români sau de origine românească. Se știe astăzi cu certitudine că, pînă în finalul veacului al XV-lea, nobilimea hațegă era în majoritate covârșitoare de sorginte românească, în pofida numeroaselor încercări de imixtiune ale străinilor⁴¹. Disociera se face desigur în ideea calității de *natio* medievală, pe care nobilii, alături de fruntașii sași și secui, o aveau în acea vreme. Din punct de vedere strict formal și fără semnificație pe planul realității, documentul îi asimilează în bloc pe românii hațegani statutului social al nobililor, cel puțin în problema scutirii de datul oilor. Tot sub aspect formal, căci în realitate lucrurile sînt greu de surprins, actul conține o adevărată scutire de cincizecime, aceasta nefiind dăruită nobililor din moment ce nici românii nenobili nu o mai plătesc⁴².

Inceputul secolului al XVI-lea oferă date mai bogate și mai precise în problema aflată în atenție. De pildă, se știe că în 1517 toată *quinquagesima* districtului Hațeg valora 286 de florini, iar darea fetei de masă (*pecunia mensalis*), strînsă pentru hrana perceptorilor de cincizecime, era de 34 florini, suma totală ridicîndu-se la 320 de florini⁴³. Pe baza acestor date și a altora s-a putut calcula că în Hațeg se creșteau la început de veac XVI circa 39 000—40 000 de oi, număr deosebit de mare, dacă observăm că pe întreg domeniul Hunedoarei oille nu depășeau aproximativ 60 000—65 000⁴⁴. În 1518 cincizecimea Hațegului a fost de 283 florini⁴⁵, probabil fără *pecunia mensalis*. Beneficiarul cincizecimii din districtul Hațeg în această vreme a devenit Gheorghe de Brandenburg⁴⁶, un mare feudal care preleva și datul oilor de pe pertinențele interioare ale domeniului Hunedoara. Tot pentru începutul veacului al XVI-lea se pot face unele estimări comparative. Pe domeniul Hunedoarei, *quinquagesima* era cea mai importantă obligație în natură⁴⁷; aprecierea era valabilă desigur și pentru districtul Hațegului. În total, pe întreaga Transilvanie, darea reprezenta cam două treimi din toate veniturile ordinare ale regelui prin anii 1523—1537, ridicîndu-se numeric la circa 18 000—20 000 florini⁴⁸. Suma de peste 300 de florini plătită de hațegani nu trebuie să surprindă prin cuantumul său redus, dacă avem în vedere substanțiala scutire din 1494, care pare să fi rămas în continuare în vigoare, fiind recunoscută și după moartea lui Vladislav al II-lea.

40. Vezi, în acest sens, V. Pervain, *Lupta antiotomană a țării române în anii 1419—1420*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie, Cluj-Napoca, 1976, XIX; Fr. Pall, *Știri noi despre expedițiile turcești din Transilvania în 1438*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, 1958—1959, I-II; Șt. Pascu, *Rolul cnezilor din Transilvania... Aceleași forțe sociale, și-au adus contribuția și la victoria împotriva turcilor din 1479* (Cf. I. Hațegan, *Bătălia de pe Cimpul Piinii*, în „Apulum”, 1978, XVI).

41. Ioan A. Pop, *Încercări de imixtiune în Țara Hațegului în veacul al XV-lea* (sub tipar).

42. Al. Doboși, *op. cit.*, p. 42.

43. I. Pataki, *op. cit.*, p. XLVIII, 27—28.

44. *Ibidem*, p. XLIX.

45. *Ibidem*, p. LVII, 42.

46. Pesty Fr., *Krássó vármegeye története*, vol. III, Budapesta, 1883, p. 499—500; Hurmuzaki, II/3, București, 1892, p. 187—188; Pataki, *op. cit.*, p. LVII, 24—35.

47. I. Pataki, *op. cit.*, p. LVI.

48. Al. Boboși, *op. cit.*, p. 46—47, 49.

S-a conturat, credem, în lumina izvoarelor documentare existente și cunoscute, o imagine a situației datului oilor în Țara Hațegului în veacul al XV-lea și la începutul celui următor. Pomenirea cincizecimii probează perpetuarea străvechilor îndeletniciri păstorești în această zonă sudică a Transilvaniei. Perceperea se făcea de la o populație numeroasă și compactă, formată în districtul Hațeg din supuși ai satelor cneziale la început, apoi din supuși (iobagi și cnezi decăzuți din vechile lor prerogative social-economice și politice) ai nobililor (și ei cu ascendență directă în cnezimea românească) și ai cetății Hațeg. Desele scutiri pe seama nobililor locali scot în evidență sprijinul acordat de aceștia unor suverani în politica de centralizare statală, pentru contracararea tendințelor de imixtiune a feudalilor străini în Țara Hațegului și pentru apărarea voievodatului și a moșiilor lor în fața incursiunilor turcești. În sfârșit, cuantumul relativ ridicat al *quinquagesimei* și numărul mare de sate pomenite în legătură cu ea în Țara Hațegului stau mărturie, la fel ca în cazul întregului voievodat, pentru apartenența etnică românească a locuitorilor.

LA DONNÉE DES MOUTONS AU PAYS DE HATZEG
AU XV-ÈME SIÈCLE ET AU DÉBUT DU XVI-ÈME SIÈCLE

R é s u m é

La donnée des moutons (*Quinquagesima ovium*) c'était au Moyen Âge la donnée spécifique de la Transylvanie envers le roi hongrois, étant prélevée exclusivement des Roumains et prouvant, ainsi, le caractère ethnique roumain du voievodate et, plus tard, de la principauté. Le recouvrement de cette obligation (qui consistait, d'habitude, d'un mouton à agneau et d'une brebis de cinquante moutons) est démontrée par une longue file de documents pour le Pays de Hatzeg pendant tout le XV-ème siècle et au début du XVI-ème siècle. Tout le long du temps avaient lieu des dispenses, des dons, des affermages, des modifications de quantum, des abus en ce qui concerne la *quinquagesima*, une seule caractéristique restant toujours inchangeable, nommément le recouvrement de la donnée exclusivement des Roumains. Cette chose, corroborée aux autres dates réfléchées par les documents, conduit vers quelques conclusions : la donnée des moutons était la plus importante obligation en nature du département (*district*) de Hatzeg au commencement du XV-ème siècle et au début du XVI-ème siècle. Tout le long du temps avaient anciennes habitudes ou coutumes pastorales dans cette zone ; les fréquentes dispenses des *quinquagesima* sortent en évidence l'appui accordé par la noblesse locale (ayant ascendance totale et directe parmi les cnezes roumains hatzeganes) à quelques souveraines dans la politique de centralisation de l'État, pour contrecarrer les tendances d'imixtion des féodaux étrangers dans le Pays de Hatzeg et pour la défense du voievodate et de leurs domaines devant les incursions turques ; enfin, le quantum levé des données et le grand nombre de villages cités en liaison avec elles au Pays de Hatzeg sont des témoignages — comme en cas de tout le voievodate — pour l'appartenance ethnique majoritaire roumaine des habitants.